

Osobliwości odmian deklinacyjnych

oprac. Krzysztof Rzepkowski

słowniczek:

singularia tantum – rzeczowniki, które mają tylko liczbę pojedynczą.

pluralia tantum – rzeczowniki, które mają tylko liczbę mnogą.

heterologa – rzeczowniki, które mają inne znaczenie w *singularis*, a inne w *pluralis*.

heterogenea – rzeczowniki, które nie posiadają ustalonego rodzaju.

aptota (indeclinabilia) – rzeczowniki nieodmienne.

monoptota – rzeczowniki, które mają tylko jedną formę morfologiczną.

diptota – rzeczowniki, które mają tylko dwie formy morfologiczne.

defectiva casibus – rzeczowniki, które nie posiadają form morfologicznych dla wszystkich przypadków.

DEKLINACJA I

Gen. sg. *-as* występuje we wczesnej poezji, a w okresie klasycznym tylko w zwrotach: *pater familias*, *mater familias*, *filius familias*, *filia familias* (ale nie u Cezara i Liwiusza).

Gen. sg. *-ai* pojawia się w inskrypcjach oraz w poezji okresu klasycznego (VERG. *Aen.* 3.354: *aulai*), nigdy jednak w prozie.

Dat. i abl. pl. *-abus* występuje tylko w zwrotach: *deis deabusque*, *filiis filiabusque*, *mulis mulabusque*.

Gen. pl. *-um* występuje przy greckich wyrazach *amphora*, *drachma*, a także przy złożeniach *-cola* i *-gena*, np. *agricolum* (obok *agricolarum*), *terrigenum*.

Loc. sg. równy jest gen. sg.: *Romae*, *militiae* w zwrocie *domi militiaeque*.

Loc. pl. równa się dat. pl.: *Athenis*.

Żeńskie imiona gr. na *-e* mają następującą odmianę:

Nom.	<i>Penelope</i>
Gen.	<i>Penelopes</i>
Dat.	<i>Penelopae</i>
Acc.	<i>Penopen</i>
Abl.	<i>Penelopa</i>
Voc.	<i>Penelope</i>

bądź odmieniają się regularnie.

Męskie imiona gr. na *-as* mają następującą odmianę:

Nom.	<i>Leonidas</i>
Gen.	<i>Leonidae</i>
Dat.	<i>Leonidae</i>
Acc.	<i>Leonidan</i> lub <i>Leonidam</i>
Abl.	<i>Leonida</i>
Voc.	<i>Leonida</i>

Męskie imiona gr. na *-es* mają następującą odmianę:

Nom.	<i>Anchises</i>
Gen.	<i>Anchisae</i>
Dat.	<i>Anchisae</i>

Acc.	<i>Anchisen</i> lub <i>Anchisam</i>
Abl.	<i>Anchisa</i>
Voc.	<i>Anchise</i> lub <i>Anchisā</i> lub <i>Anchisā</i>

Męskie imiona gr. na *-crates* odmieniają się w sg. wg dekl. III, w pl. wg dekl. I. (Cic. *de Orat.* 2.94: *Naucratae*).

Rzeczownik *vesper* (wieczór) może odmieniać się wg dekl. I, II i III:

wg I: acc. sg. *vesperum*, abl. sg. *vespera*,

wg II: acc. sg. *vesperum*, dat. i abl. sg. *vespero*, nom. pl. *vespera*,

wg III: gen. sg. *vesperis*, abl. sg. *vespere*, loc. sg. *vespere*, *vesperi* (wieczorem),

Singularia tantum: nazwy własne (*Roma*) oraz pojęcia abstrakcyjne (*iustitia*).

Pluralia tantum: *angustiae* (cieśnina, wąwóz), *antae* (pilastry), *bigae*, *quadrigae*, *caulae* (zagroda), *clitellae* (siodło), *cunae* (kołyska), *deliciae* (rozkosze zmysłowe), *divitiae* (bogactwo), *epulae* (uczta), *excubiae* (straż, czaty), *exsequiae* (pogrzeb), *exuviae* (ściągnięta skóra, zdobycz wojenna), *facetiae* (żart), *feriae* (dni świąteczne), *Kalendae* (Kalendy), *indutiae* (zawieszenie broni), *inferiae* (obiata), *insidiae* (zasadzka), *lautomiae* (kamieniołomy, więzienie), *manubiae* (zdobycz wojenna), *manubiae* (blanki, strach), *Nonae*, *nundinae* (dzień targowy, targ), *nuptiae* (wesele), *parietinae* (ruiny), *phalerae* (rzędy dla konia), *praestrighae* (sztuczka, oszustwo), *primitiae* (pierwiastki, plód), *quisquiliae* (śmiecie), *reliquiae* (pozostałości), *salinae* (kopalnia soli), *scalae* (drabina), *suppetiae* (pomoc), *tenebrae* (ciemność), *thermae* (ciepłe źródła), *tonsillae* (migdałki), *tricae* (zgryzoty), *valvae* (podwoje), *vindiciae* (pretensja prawna); nazwy niektórych miast: *Athenae*, *Thebae*.

Heterologa:

aqua (woda) – *aquae* (źródła lecznicze),

cera (wosk) – *cerae* (woskowe tabliczki),

copia (obfitość) – *copiae* (żywność, wojsko),

fortuna (los) – *fortuna* (majątek),

habena (sznur) – *habenae* (lejce),

littera (litera) – *litterae* (list),

palpebra (powieka) – *palpebrae* (rzęsy)

tabula (deska, tablica) – *tabulae* (rachunki, kontrakt),

vigilia (czuwanie) – *vigiliae* (straż).

Według dekl. I bądź II odmieniają się:

essedae, *essedae* lub *essedum*, *essedae* (wóz wojenny; w poezji jako *plurale tantum*: *essedae*, *orum*),

ostrea, *ostreae* lub *ostreum*, *ostrei* (ostryga),

margarita, *margaritae* lub *margaritum*, *margariti* (perła),

menda, *mendae* lub *mendum*, *mendi* (błąd).

Według dekl. I bądź V odmieniają:

materia, *materiae* lub *materies*, *materiei* (materia).

duritia, *duritiae* lub *durities*, *duritiei* (hart).

Monoptota: *infinitas* w zwrocie *infinitas ire* (zaprzeczać).

Diptota: *suppetiae* (pomoc) – tylko nom. pl. oraz acc. pl w zwrotach *suppetias ferre* (przynieść pomoc), *suppetias venire* (przyjść z pomocą), *suppetias proficisci* (wyruszyć z pomocą).

Rodzaj: rzeczowniki dekl. I są *femininum*, *masculinum* są złożenia z *-cola* i *-gena* (np. *agricola*, *incola*, *caelicola*, *terrigena*), nazwy plemion i ludów (np. *Persa*, *Belga*), męskie imiona własne (np. *Catilina*) oraz rzeczownik *Hadria* (Adriatyk).

DEKLINACJA II

Rzeczowniki na *-er*, które zachowują w odmianie *e*:

adulter, adulteri (cudzołóżnik),

gener, generi (zięć, szwagier),

Liber, Liberi (bóg wina),

puer, pueri (chłopiec),

socer, soceri (teść),

vesper, vesperi (wieczór),

rzeczowniki na *-fer* (*signifer, signiferi* – chorąży) oraz *-ger* (*armiger, armigeri* – giermek);

Iber, Iberi oraz *Celtiber, Celtiberi* (nazwy plemion).

Przymiotniki na *-er*, które zachowują w odmianie *e*:

asper, aspera, asperum (cierpki),

miser, misera, miserum (biedny),

liber, libera, liberum (wolny),

tener, tenera, tenerum (delikatny, młody).

Przymiotniki zaimkowe mają gen. sg. *-ius*, a dat. sg. *-ī* (jedną formę wspólną dla trzech rodzajów tak jak zaimki wskazujące):

alter, altera, alterum (drugi) > gen. sg. *alterius*, dat. sg. *alterī*,

solus, sola, solum (sam) > gen. sg. *solius*, dat. sg. *solī*,

totus, tota, totum (cały) > gen. sg. *totius*, dat. sg. *totī*,

ullus, ulla, ullum (jakiś) > gen. sg. *ullius*, dat. sg. *ullī*,

nullus, nulla, nullum (żaden) > gen. sg. *nullius*, dat. sg. *nullī*,

uter, utra, utrum (który z dwóch) > gen. sg. *utrius*, dat. sg. *utrī*,

neuter, neutra, neutrum (żaden z dwóch) > gen. sg. *neutrius*, dat. sg. *neutrī*.

Tak samo odmienia się liczebnik *unus, una, unum* (jeden) > gen. sg. *unius*, dat. sg. *unī*.

We wczesnej łacinie pojawia się czasem nom. pl. *-oe*, np. *Adelphoe, Clerumenoe*.

Imiona na *-ius* mają voc. sg. *-i*: *Antoni, Tulli, Gai, Vergili*.

Voc. sg. *-i* mają również rzeczowniki *filius* (> *filī*) i *genius* (> *genī*) oraz zaimek *meus* (> *mī*).

Rzeczownik *deus* ma następującą odmianę:

<i>singularis</i>		<i>pluralis</i>	
Nom.	<i>deus</i>	Nom.	<i>dei</i> lub <i>dii</i> lub <i>di</i>
Gen.	<i>dei</i>	Gen.	<i>deorum</i> lub <i>deum</i> lub (w poezji) <i>divom</i> bądź <i>divum</i>
Dat.	<i>deo</i>	Dat.	<i>deis</i> lub <i>diis</i> lub <i>dis</i>
Acc.	<i>deum</i>	Acc.	<i>deos</i>
Abl.	<i>deo</i>	Abl.	<i>deis</i> lub <i>diis</i> lub <i>dis</i>
Voc.	<i>deus</i> lub <i>dive</i>	Voc.	<i>dei</i> lub <i>dii</i> lub <i>di</i>

Rzeczownik *agnus* ma w łacinie kościelnej voc. sg. *agnus*.

Rzeczownik *puer* ma w wczesnej łacinie (Plaut, Terencjusz) voc. sg. *puere*.

Loc. sg. równa się gen. sg.: *Rhodi, Tarenti* oraz *bellum* w zwrocie *domi bellique* (w czasie wojny i pokoju).

Loc. pl. równa się dat. pl.: *Delphis*.

Gen. pl. *-um* występuje przy:

słowach określających pieniądze i miary:

nummus (pieniądz) > *nummum* (także *nummorum*),

sestertius (sestercja) > *sestertium* (także *nummorum*),

talentum (talent) > *talentum* (także *talentorum*),

denarius (denar) > *denarium* (także *denariorum*),

medimnus (medymn) > *medimnum*

modius (korzec) > *modium* (także *modiorum*),

iugerum (juger) > *iugerum*

stadium (stadium) > *stadium* (także *stadiorum*),

rzeczowniku *faber* (rzemieślnik) w wyrażeniu *praefectus fabrum*,

rzeczowniku *deus* (bóg) > *deum* (obok *deorum*, poet. *divom* lub *divum*)

rzeczowniku *vir* (mężczyzna) > *virum* (w poezji oraz w złożeniach *triumvir* > *triumvirum*, *decemvir* > *decemvirum*).

socium (także *sociorum*). *librum* (*librorum*).

Greckie nazwy własne na -os mają następującą odmianę:

Nom.	<i>Delos</i> lub <i>Delus</i>
Gen.	<i>Deli</i>
Dat.	<i>Delo</i>
Acc.	<i>Delon</i> lub <i>Delum</i>
Abl.	<i>Delo</i>
Voc.	<i>Dele</i>

Greckie nazwy własne na -on (neutrum) mają następującą odmianę:

Nom.	<i>Ilion</i> lub <i>Ilium</i>
Gen.	<i>Ilii</i>
Dat.	<i>Ilio</i>
Acc.	<i>Ilion</i> lub <i>Ilium</i>
Abl.	<i>Ilio</i>
Voc.	<i>Ilion</i> lub <i>Ilium</i>

Greckie nazwy własne na -us (-ους) mają następującą odmianę:

Nom.	<i>Panthus</i> lub <i>Panthous</i>
Gen.	<i>Panthi</i>
Dat.	<i>Pantho</i>
Acc.	<i>Panthun</i>
Abl.	<i>Pantho</i>
Voc.	<i>Panthu</i>

Greckie nazwy własne na -eos (-εως) mają następującą odmianę:

Nom.	<i>Androgeos</i> lub <i>Androgeus</i>
Gen.	<i>Androgei</i>
Dat.	<i>Androgeo</i>
Acc.	<i>Androgeon</i> lub <i>Androgeona</i>
Abl.	<i>Androgeo</i>
Voc.	<i>Androgeos</i>

Indeclinabilia: *pessum ire* (ginać).

Aptota (indeclinabilia): *pondo* (pod względem ciężaru).

Defectiva casibus: *virus* występuje tylko w nom. gen. abl. sg.

Singularia tantum: nazwy własne (*Saguntum*) oraz nazwy materii (*aurum*).

pluralia tantum: *arma* (broń), *armamenta* (żagle, przybory okrętowe), *bellaria* (łakocie), *cancelli* (ogrodzenie), *cibaria* (pożywienie), *claustra* (zamknięcie, przeszkody), *codicilli* (tabliczki do pisanie), *crepundia* (grzechotka dziecięca), *dumeta* (zarośla), *exta* (górne wnętrzności), *fasti* (dni sądowe), *flabra*

(wiatr), *fraga* (poziomki), *hiberna* (leże zimowe), *incunabula* (powijaki, miejsce narodzin), *lamenta* (narzekanie), *liberi* (dzieci), *parentalia* (uroczystość na cześć zmarłych), *praecordia* (osierdzie, serce), *spolia* (łupy).

Heterologa:

auxilium (pomoc) – *auxilia* (posiłki),
castrum (twierdza) – *castra* (obóz),
comitum (miejsce zgromadzenia) – *comitia* (zgromadzenie ludowe),
impedimentum (przeszkoda) – *impedimenta* (bagaze wojskowe),
ludus (gra, szkoła) – *ludi* (igrzyska),
rostrum (dziób statku) – *rostra* (mównica).

Heterogenea:

abrotonum lub *abrotonus* (roślina lecznicza),
aevum lub *aevus* (przeciąg czasu),
baculum lub *baculus* (kij),
balteum lub *balteus* (pas),
buxum lub *buxus* (fem.) (bukszpan),
calamistrum lub *calamiester* (żelazko do układania włosów, przesadny styl),
caesum lub *caesus* (ser),
cavum lub *cavus* (jaskinia),
cingulum lub *cingulus* (pasek),
clipeum lub *clipeus* (owalna tarcza),
collum lub *collus* (szyja),
costum lub *costus* (balsamowy krzew indyjski),
forum lub *forus* (rynek),
gladium lub *gladius* (miecz),
intibum lub *intibus* (sałata),
ingulum lub *ingulus* (gardło),
nardum lub *nardus* (olejek nardowy),
nasum lub *nasus* (nos),
palatum lub *palatus* (podniebienie),
pileum lub *pileus* (czapka),
sagum lub *sagus* (krótki płaszcz wojenny),
tergum lub *tergus* (plecy),
thesaurum lub *thesaurus* (skarbiec),
uterum lub *uterus* (lono),
vallum lub *vallus* (palisada).

Pl. neutrum na -a występuje przy rzeczownikach:

clivus (pagórek) > *cliva*,
iocus (żart) > *ioca*,
locus > *loca* (miejscowości, np. *loca amoenae*; ale *loci* – miejsca w książce, topiki, *loci communes*).

Pl. masculinum na -i mają neutra:

filum (nić) > *fili*,
rastrum (hak, motyka) > *rastri*.

Pl. femininum na -ae (i odmianę wg dekl. I) mają rzeczowniki:

balneum (wanna) > *balneae* (lub *balnea*),
delicium (przyjemność) > *deliciae*,
epulum (uczta) > *epulae*,
flumentum (nurt).

Według dekl. I bądź II odmieniają się:

esseda, *essedae* lub *essedum*, *essedi* (wóz wojenny; w poezji jako *plurale tantum*: *essedae*, *orum*),
ostrea, *ostreae* lub *ostreum*, *ostrei* (ostryga),
margarita, *margaritae* lub *margaritum*, *margariti* (perła),

menda, mendae lub *mendum, mendi* (błąd).

Według dekl. II bądź III odmieniają się:

iugerum, iugeri albo *iuger, iugeri* (juger),

Mulciber, Mulcibri albo *Mulciber, Mulciberis* (przydomek Wulkana),

palumbus, palumbi albo *palumbes, palumbis* (grzywacz),

sequester, sequestra, sequestrum bądź *sequester, sequestris, sequestre* (pośredniczący, pośrednik),

vasum, vasi albo *vas, vasis* (naczynie), ale pl. zawsze wg deklinacji II (> *vasa, vasorum, vasis, vasa, vasis, vasa*).

Greckie rzeczowniki, które mają w nom. *-a*, w gen. *-atis* (*poema*) mają wg dekl. II gen. pl. *poematorum* oraz dat. i abl. pl. *poematis*.

Wiele nazw drzew dekl. II ma kilka przypadków dekl. IV, nigdy nie są to jednak gen. i dat. pl. i bardzo rzadko dat. sg.: *cornus* (drzewo dereniowe), *cupressus* (cyprys), *fagus* (buk), *ficus* (drzewo figowe), *laurus* (drzewo laurowe), *myrtus* (mirt), *pinus* (sosna).

Podobnie przypadki dekl. IV występują przy: *angiportus* (zaulek), *domus* (dom), *colus* (kądzieł): gen. sg. *colus*, abl. sg. *colu*, nom. pl. *colus*, acc. pl. *colus*.

Niektóre rzeczowniki dekl. IV mają jeden lub dwa przypadki wg dekl. II:

arcus, gen. sg. *arci* (łuk),

conatus, -um (wysilek), *iussus, -um* (rozkaz),

tumultus, gen. sg. *tumulti*,

vultus, nom. pl. *vulta*,

senatus, gen. sg. *senati*.

Niektóre rzeczowniki dekl. II mają jeden lub dwa przypadki wg dekl. IV:

fasti, acc. pl. *fastus* (kalendarz),

fretum, nom. sg. *fretus*, abl. sg. *fretu* (cieśnina morska),

lectus, gen. sg. *lectus* (łóżko),

tributum, nom. sg. *tributus* (podatek);

b. rzadko od rzeczownika *penus, us* (zapas żywności).

Według dekl. II bądź V odmienia się: *diluvium, diluvii* bądź *diluvies, diluviei* (wylew).

Rzeczownik *vesper* (wieczór) może odmieniać się wg dekl. I, II i III:

wg I: acc. sg. *vesperam*, abl. sg. *vespera*,

wg II: acc. sg. *vesperum*, dat. i abl. sg. *vespero*, nom. pl. *vespera*,

wg III: gen. sg. *vesperis*, abl. sg. *vespere*, loc. sg. *vespere, vesperi*.

Rodzaj: rzeczowniki dekl. II na *-us* są *masculinum*, na *-um* są *neutrum*. *Femininum* są:

nazwy miast i wysp, np. *Corinthus, Samus*;

nazwy drzew, np. *fagus* (buk), *pirus* (grusza),

wiele greckich rzeczowników: *atomus, dialectus, diphthongus, methodus, paragraphus, periodus*;

rzeczowniki: *alvus* (łono), *carbasus* (muślin), *colus* (kądzieł), *humus* (ziemia), *vannus* (opalka).

Neutrum są: *pelagus* (morze), *virus* (trucizna; czasami *masc.*), *vulgus* (tłum).

DEKLINACJA III

Pierwotnie dat. sg. miał końcówkę *-ei* i *-e*; świadectwem tego jest zwrot *iure dicundo* (Liv. 42.28.6). *-i* w abl. sg. dla tematów spółgłoskowych pojawia się przy: *hereditati* (200 lat p.n.e), *aetati*, *liti* (rzadko), *supellectili* (okres klasyczny, wcześniej *-e*).

Loc. sg. równy jest abl. sg. (*Carthagine*). Pierwotnie równał się dat. sg.; stąd formy locativu: *Karthagini*, *Sulmoni*, *Lacædemoni*, *Siconi*, *Troezeni*, *Anxuri*, *Tiburi*, *Acherunti*, podobnie dla rzeczowników pospolitych: *heri*, *luci*, *orbi*, *peregrī*, *praefiscinie* (wczesna łac.), *ruri*, *tempori*, *vesperi*. Abl. sg. jest we wszystkich przypadkach formą równorzędną.

Acc. sg. *-im* oraz abl. sg. *-i* mają:

Tiberis (Tybr) > acc. sg. *Tiberim*, abl. sg. *Tiberi*,

Neapolis (Neapol) > acc. sg. *Neapolim*, abl. sg. *Neapoli*,

sitis (pragnienie) > acc. sg. *sitim*, abl. sg. *siti*,

tussis (kaszel) > acc. sg. *tussim*, abl. sg. *tussi*.

Acc. sg. *-im* lub *-em* oraz abl. sg. *-i* lub *-e* mają:

febris (febra) > acc. sg. *febrim* (rzadziej *febrem*), abl. sg. *febri* (rzadziej *febre*),

puppis (rufa) > acc. sg. *puppim* (rzadziej *puppem*), abl. sg. *puppi* (rzadziej *puppe*),

securis (siekiera) > acc. sg. *securim* (rzadziej *securem*), abl. sg. *securi* (rzadziej *secure*),

turris (wieża) > acc. sg. *turrim* (rzadziej *turrem*), abl. sg. *turri* (rzadziej *turre*).

Rzeczownik *pars*, *partis* (część) prócz acc. ag. *partem* ma formę *partim* używaną jako przysłówek (po części, częścią)

Rzeczowniki *navis* (okręt) oraz *ignis* (ogień) mają w abl. sg. *-i* lub *-e* (> *navi* lub *nave*, *igni* lub *igne*), a w acc. zawsze *-em* (> *navem*, *ignem*), por. *ferro ignique* (ogniem i mieczem).

Rzeczownik *supellex*, *supellectilis* (sprzęt) ma abl. sg. *supellectili* lub *supellectile* i nie posiada form pl.

Według odmiany spółgłoskowej odmieniają się niektóre przymiotniki o jednym zakończeniu:

vetus, *veteris* (stary) > abl. sg. *vetere*, gen. pl. *veterum*, nom. acc. voc. pl. neutri *vetera*

dives, *divitis* (bogaty) > abl. sg. *divite*, gen. pl. *divitum*, nom. acc. voc. pl. neutri nie występuje,

dis, *ditis* (bogaty) > abl. sg. *dite*, gen. pl. i nom. acc. voc. pl. neutri nie występują,

pauper, *pauperis* (ubogi) > abl. sg. *paupere*, gen. pl. *pauperum*, nom. acc. voc. pl. neutri *paupera* (u Plauta także nom. sg. fem. *paupera*),

princeps, *principis* (pierwszy) > abl. sg. *principe*, gen. pl. *principum*, nom. acc. voc. pl. neutri nie występuje,

particips, *participis* (uczestniczący) > abl. sg. *participe*, gen. pl. *participum*, nom. acc. voc. pl. neutri nie występuje.

compos, *compotis* (posiadający coś) > abl. sg. *compote*, gen. pl. *compotum*, nom. acc. voc. pl. neutri nie występuje.

superstes, *superstitis* (pozostający przy życiu) > abl. sg. *superstite*, gen. pl. *superstitum*, nom. acc. voc. pl. neutri nie występuje.

Przymiotniki *inops*, *inopis* (bez środków), *memor*, *memoris* (pamiętny), *supplex*, *supplicis* (błagający) mają gen. pl. *-um*: *inopum*, *memorum*, *supplicum*.

Przymiotnik *celer*, *celeris*, *celere* (szybki) ma gen. pl. *celerum*.

Greckie rzeczowniki *aēr*, *aeris* (powietrze) oraz *aether*, *aetheris* (niebo, eter) mają acc. sg. *-a* > *aera*, *aethera*

czasem gen. sg. *-os* > *aeros*, *aetheros*.

Grecki rzeczownik *poëma*, *poemātis* (wiersz) ma zwykle gen. pl. według dekl. II: *poemātorum* (rzadziej *poemātum*).

Greckie rzeczowniki neutrum na *-a* (gen. *-ātis*; *poëma*, *epigramma*) mają zwykle dat. i abl. pl. według dekl. II: *poemātis*, *epigrammātis*.

Rzeczownik *poëma*, *poemātis* (wiersz) ma gen. pl. *poemātorum* (rzadziej *poemātum*).

Rzeczownik *Oedipus*, *Oedipodis* (Edyp) ma acc. sg. według dekl. II *Oedipum*.

Równozgłoskowe greckie imiona własne na *-es* (*Aristides*) mają gen. sg. *-is* lub *-i* (*Aristidis* lub *Aristidi*) oraz acc. sg. na *-m* lub *-n* (*Aristiden* lub *Aristidem*).

Greckie imiona własne na *-as* (gen. *-antis*; *Atlas*, *Atlantis*), *-is* (*Charybdis*), *-ys* (*Cotys*) mają voc. sg. bez *-s*: *Atla*, *Charybdi*, *Coty*.

Greckie imiona własne na *-es* (*Socrātes*) mają voc. sg. z *-s* lub bez *-s*: *Socrātes* lub *Socrāte*.

Rzeczownik *grus* (żuraw) ma następującą odmianę:

<i>singularis</i>		<i>pluralis</i>	
Nom.	<i>grus</i>	Nom.	<i>grues</i>
Gen.	<i>gruis</i>	Gen.	<i>gruum</i>
Dat.	<i>grui</i>	Dat.	<i>gruibus</i>
Acc.	<i>gruem</i>	Acc.	<i>grues</i>
Abl.	<i>grue</i>	Abl.	<i>gruibus</i>
Voc.	<i>grus</i>	Voc.	<i>grues.</i>

Rzeczownik *sus*, *suus* (świnia) odmienia się jak *grus*, z tym że w dat. i abl. pl. ma formę *subus*.

Rzeczownik *bos*, *bovis* (wół, krowa) ma następującą odmianę:

<i>singularis</i>		<i>pluralis</i>	
Nom.	<i>bos</i>	Nom.	<i>boves</i>
Gen.	<i>bovis</i>	Gen.	<i>boum</i>
Dat.	<i>bovi</i>	Dat.	<i>bobus</i> lub <i>bubus</i>
Acc.	<i>bovem</i>	Acc.	<i>boves</i>
Abl.	<i>bove</i>	Abl.	<i>bobus</i> lub <i>bubus</i>
Voc.	<i>bos</i>	Voc.	<i>boves</i>

Według dekl. II bądź III odmieniają się:

iugerum, *iugeri* albo *iuger*, *iugeri* (mórg),

Mulciber, *Mulcibri* albo *Mulciber*, *Mulciberis* (przydomek Wulkana),

palumbus, *palumbi* albo *palumbes*, *palumbis* (grzywacz),

sequester, *sequestra*, *sequestrum* bądź *sequester*, *sequestris*, *sequestre* (pośredniczący, pośrednik),

vasum, *vasi* albo *vas*, *vasis* (naczynie).

Według dekl. III bądź V odmienia się: *plebs*, *is* bądź *plebes*, *ei*.

Rzeczownik *specus*, *specus* (jaskinia) ma czasami formy dekl. III.

Rzeczownik *imber*, *imbris* (deszcz) ma czasem abl. sg. *imbri*.

Rzeczownik *caro*, *carnis* (mięso) ma gen. pl. *carnium*

Rzeczownik *vesper* (wieczór) może odmieniać się wg dekl. I, II i III:

wg I: acc. sg. *vesperam*, abl. sg. *vespera*,

wg II: acc. sg. *vesperum*, dat. i abl. sg. *vespero*, nom. pl. *vespera*,

wg III: gen. sg. *vesperis*, abl. sg. *vespere*, loc. sg. *vespere*, *vesperi* (wieczorem),

Rzeczowniki o tym samym nom. sg. i dwóch różnych tematach w gen. sg.:

femur (biodro) ma gen. *femoris* lub *feminis*;

iecur (wątroba) ma gen. *iecoris* lub *iecinoris* lub *iecinoris* lub *iocineris*;

pecus (bydło) ma gen. *pecoris* lub *pecudis*.

Rzeczownik *Iuppiter* (Jowisz) ma następującą odmianę:

Nom.	<i>Iuppiter</i>
Gen.	<i>Iovis</i>
Dat.	<i>Iovi</i>
Acc.	<i>Iovem</i>

Abl.	<i>Iove</i>
Voc.	<i>Iuppiter</i>

Rzeczownik *cervix, cervicis* (kark) ma gen. pl. *cervicum* lub *cervicium*.

Niektóre rzeczowniki dekl. III mają jeden lub dwa przypadki dekl. V:

fames (głód) oraz *tabes* (przekupstwo) mają abl. sg. *-ē*,

Rzeczownik *requies, quietis* (odpoczynek) ma acc. sg. *requiem* lub *quietem* oraz abl. sg. *quie* lub *quiete*.

Rzeczowniki o różnych nom. i tym samym temacie:

allex i *allex*, *allexis* (sos z ryb morskich),

baccar i *baccaris*, *baccaris* (celtycki kozłek),

rete i *retis*, *retis* (sieć),

satias i *satietas*, *satietatis* (przesyt),

we wczesnej łac.: *lac* i *lacte*, *lactis* oraz *panis* i *pane*, *panis*.

aptota (indeclinabilia): *fas*, *nefas*, *nequam* (nicpoń), *grates* (podziękowania), *secus* (potomstwo).

monoptota: *mea*, *tua*, *sua sponte*; gen. sg. *dicis*.

diptota:

fors (przypadek), abl. sg. *forte* (przypadkiem),

instar (postać), acc. sg. *instarem*,

spinter (naramiennik), acc. sg. *spinterem*.

defectiva casibus:

Rzeczownik *vis* (siła; *fem.*) ma następującą odmianę:

<i>singularis</i>		<i>pluralis</i>	
Nom.	<i>vis</i>	Nom.	<i>vires</i>
Gen.	-	Gen.	<i>virium</i>
Dat.	-	Dat.	<i>viribus</i>
Acc.	<i>vim</i>	Acc.	<i>vires</i>
Abl.	<i>vi</i>	Abl.	<i>viribus</i>
Voc.	<i>vis</i>	Voc.	<i>vires</i>

faex (osad) ma tylko sg. nom i dat. (*faeci*), a w pl. abl. (*faecibus*),

Rzeczownik *os, oris* (usta) nie posiada gen. pl.

Rzeczownik (*prex*) posiada w sg. tylko abl. *prece* (na prośbę) oraz pełną odmianę w pl.

pluralia tantum: *altaria*, *altarium* (ołtarz), *ambages*, *ambagum* (wybiegi, dwuznaczność), *antes*, *antium* (rzędy pni winnej latorośli, rzędy żołnierzy), *casses*, *cassium* (sidła), *compedes*, *compedum* (okowy), *fauces*, *faucium* (wąwóz, gardziel), *fores*, *forium* (drzwi), *grates* (podziękowania), *lactes*, *lactium* (jelita), *manes*, *manium* (dusze zmarłych), *moenia*, *moenium* (mury), *penates*, *penatium* (penaty), *preces*, *precum* (modlitwa), *Quirites*, *Quiritum* (Kwiryci), *renes*, *renum* lub *renium* (nerki), *sentes*, *sentium* (jerzyny), *talaria*, *talarium* (trzewiki ze skrzydełkami, długa suknia), *tormina*, *torminum* (kolka), *utensilia*, *utensilium* (sprzęty, narzędzia), *verbera*, *verberum* (kara chłosty), *viscera*, *viscerum* (mięso, wnętrzności).

heterologa:

aedes, *aedis* (świątynia) – *aedes*, *aedium* (dom),

carcer, *carceris* (więzienie) – *carceres*, *carcerum* (ogrodzenie),

facultas, *facultatis* (możliwość) – *facultates*, *facultatum* (środki pomocnicze, dobra, majątek),

finis, *finis* (granica) – *fines*, *finium* (kraj, obszar),

pars, *partis* (część) – *partes*, *partium* (rola teatralna),

sors, *sortis* (los) – *sortes*, *sortium* (wyrocznia).

Rodzaj w dekl. III określa się według zakończeń:

masculinum są:

1. rzeczowniki zakończone na *-l* (*-il, -ilis; -ol, -olis; -ul, -ulis*): *pugil* (bokser), *sol* (słońce), *consul*. Rodzaju męskiego jest nadto *sal* (sól) oraz punickie imiona własne *Adherbal*, *Hannibal*.

wyjątki:

- *neutrum* są: tematy na *-ll*: *mel, mellis* (miód), *fel, fellis* (żółć, trucizna) oraz *sil* (ochra); czasem *sal*.
2. rzeczowniki zakończone na *-o*: *homo improbus, leo saevus, sermo Latinus*.

wyjątki:

- *femininum* są *caro, carnis* (mięso) oraz rzeczowniki zakończone na *-do, -go, -io*: *consuetudo mala, origo incerta, regio pulchra*.
 - *masculinum* są jednak: *ordo, ordinis* (porządek), *scipio, scipionis* (laska), *cardo, cardinis* (zawias, biegun, punkt zwrotny), *harpago, harpaginis* (wędka), *ligo, ligonis* (motyka), *margo, marginis* (krawędź; we wczesnej łac. *fem.*), *pugio, pugionis* (sztylet), *titio, titionis* (podżegacz), *vespertilio, vespertilionis* (nietoperz).
3. rzeczowniki zakończone na *-er, -or*: *venter plenus, color albus, pes magnus*.

wyjątki:

- *femininum* są: *arbor, arboris* (drzewo), *mulier, mulieris* (kobieta), *soror, sororis* (siostra), *uxor, uxoris* (żona);
 - *neutrum* są: *acer, acēris* (klon), *ador, adōris* lub *adoris* (orkisz), *aequor, aequoris* (powierzchnia), *cadāver, cadaveris* (trup), *cicer, ciceris* (groch), *cor, cordis* (serce), *iter, itineris* (droga), *laser, laseris* (roślina asafetyda), *laver, laveris* (roślina marek wąskolistny), *marmor, marmoris* (marmur), *papaver, papaveris* (mak), *piper, piperis* (pieprz), *siler, sileris* (wierzba), *siser, siseris* (ziele dzwonek jednostronny), *suber, suberis* (drzewo korkowe), *tuber, tuberis* (narośl), *uber, uberis* (wymię), *ver, veris* (wiosna), *verber, verberis* (chłosta; prawie zawsze *plurale tantum* jako *verbera, verberum*).
4. rzeczowniki zakończone w nom. *-is*, w gen. *-eris*: *cinis, cineris* (popiół), *cucumis, cucumeris* (bądź *cucumis*; ogórek)
 5. rzeczowniki zakończone na *-os*: *mos regius*.

wyjątki:

- *neutrum* są: *cos, cotis* (oselka), *dos, dotis* (posag), *os, oris* (usta), *os, ossis* (kość).
6. imparisyllaba na *-es*: *pes, pedis* (stopa), *paries, parietis* (ściana).
- wyjątki:**
- *femininum* są: *merces, mercedis* (zapłata), *(re)quies, quietis* (odpoczynek), *seges, segetis* (zasiew).
 - *neutrum* jest *aes, aeris* (spiż).
7. rzeczowniki zakończone na *-nis* i *-guis*: *panis, panis* (chleb), *sanguis, sanguinis* (krew).

femininum są:

8. rzeczowniki zakończone na *-do, -go, -io*: *consuetudo mala, origo incerta, regio pulchra* oraz rzeczownik *caro, carnis* (mięso).

wyjątki:

- *masculinum* są: *ordo, ordinis* (porządek), *scipio, scipionis* (laska), *cardo, cardinis* (zawias, biegun, punkt zwrotny), *harpago, harpaginis* (wędka), *ligo, ligonis* (motyka), *margo, marginis* (krawędź; we wczesnej łac. *fem.*), *pugio, pugionis* (sztylet), *titio, titionis* (podżegacz), *vespertilio, vespertilionis* (nietoperz).
9. parisyllaba na *-es*: *nubes, nubis* (chmura), *fames, famis* (głód).
 10. rzeczowniki zakończone na *-s* z poprzedzającą samogłoską: *frons, frontis* (czoło).

wyjątki:

- *masculinum* są: *dens, dentis* (zab), *fons, fontis* (źródło), *mons, montis* (góra), *pons, pontis* (most).
11. rzeczowniki zakończone na *-is*: *navis, navis* (statek), np. *navis longa*.

wyjątki:

- *masculinum* są: *amnis, amnis* (rzeka), *antes, antium* (rzędy pni winnej latorośli), *axis, axis* (oś wozu, biegun), *buris, buris* (radło), *canalis, canalis* (rura, kanał), *caulis, caulis* (lodyga), *cassis,*

cassis (sieć), *collis, callis* (wzgórze), *crinis, crinis* (włos), *ensis, ensis* (miecz), *fascis, fascis* (peł), *follis, follis* (worek skórzany), *fustis, fustis* (kij), *lapis, lapidis* (kamień), *mensis, mensis* (miesiąc), *natalis, natalis* (dzień urodzin), *orbis, orbis* (świat), *piscis, piscis* (ryba), *postis, postis* (odrzewia), *tigris, tigris* (tygrys; w poezji *fem.*), *torris, torris* (płonąca głownia), *vectis, vectis* (dźwignia, zasuwka), *vermis, vermis* (robak).

- *masculinum* są także rzeczowniki zakończone na nom. *-is*, gen. *-eris*: *cinis, cineris* (popiół), *cucumis, cucumeris* (bądź *cucumis*; ogórek), rzeczowniki zakończone na *-nis*: *canis, canis* (pies; czasem *fem.*), *funis, funis* (powróż; u Lucr. *fem.*), *ignis, ignis* (ogień), *manes, manium* (Many), *panis, panis* (chleb), rzeczowniki zakończone na *-guis*: *sanguis, sanguinis* (krew), *unguis, unguis* (paznokieć).

12. rzeczowniki zakończone na *-as*: *aetas, libertas*.

wyjątki:

- *masculinum* jest *as, assis* (as).
 - *neutrum* jest *vas, vasis* (naczynie) oraz *fas* (prawo boskie) i *nefas* (grzech).
13. rzeczowniki zakończone na *-aus* i *-us*: *laus, fraus, virtus, grus, sus*.

neutrum są:

14. rzeczowniki zakończone na *-ar* i *-ur*: *exemplar, exemplaris* (przykład), *fulgur, fulguris* (błyskawica), *iecur, iecoris* (wątroba).

wyjątki:

- *masculinum* są: *augur, auguris, fur, furis* (złodziej), *furfur, furfuris* (ił, otręby); nazwy zwierząt: *vultur, vulturis* (sęp), *turtur, turturis* (synogarlica), *salar, salaris* (pstrąg); imiona własne na *-ar*: *Caesar, Hamilcar*.

15. rzeczowniki zakończone: w nom. *-us*, w gen. *-eris*; nom. *-us*, gen. *-oris*; nom. *-us*, gen. *-uris*: *genus, generis* (rodzaj), *corpus, corporis* (ciało), *ius, iuris* (prawo).

wyjątki:

- *masculinum* są: *lepus, leporis* (zając), *mus, muris* (mysz).
 - *femininum* jest *tellus, telluris* (ziemia).
 - *masculinum* bądź *femininum* jest *Ligus, Liguris* (mieszkaniec Ligurii).
16. rzeczowniki zakończone na *-e, -al, -n*: *mare, maris* (morze), *vectigal, vectigalis* (podatek), *nomen, nominis* (imię).

wyjątki:

- *masculinum* są: *sal, salis* (sól) oraz *pecten, pectinis* (grzebień)

17. greckie rzeczowniki zakończone w nom. *-a*, gen. *-atis*: *poema, poematis* (wiersz).

18. rzeczowniki: *caput, capitis* (głowa), *fel, fellis* (żółć, trucizna), *far, faris* (jęczmień), *mel, mellis* (miód), *os, oris* (usta), *os, ossis* (kość), *secus* (potomstwo), *spinter, spinteris* (naramiennik).

DEKLINACJA IV

Niektóre rzeczowniki mają abl. i dat. pl. na *-ubus*:

acus, acus (igła) > *acubus* (także *acibus*),

artus, artus (człon) > *artubus* (także *artibus*),

arcus, arcus (łuk) > *arcubus*,

lacus, lacus (jezioro) > *lacubus* (także *lacibus*),

partus, partus (poród; tylko w okresie klasycznym) > *partubus*,

quercus, quercus (dąb) > *quercubus*,

specus, specus (jaskinia) > *specubus* (także *specibus*),

tribus, tribus (dzielnica) > *tribubus*,

tonitrus, tonitrus (grom) > *tonitrubus* (także *tonitribus*),

vern, verus (ostrze, rozeń) > *verubus* (także *veribus*).

Rzeczownik *domus* (dom) ma odmianę:

<i>singularis</i>		<i>pluralis</i>	
Nom.	<i>domus</i>	Nom.	<i>domus</i>
Gen.	<i>domus</i> , <i>domuos</i> (arch.), <i>domuis</i> i <i>domi</i> (wcześnie), <i>domuus</i> (późno)	Gen.	<i>domorum</i> , <i>domuum</i> (późno)
Dat.	<i>domui</i> , <i>domo</i> (wcześnie)	Dat.	<i>domibus</i>
Acc.	<i>domum</i>	Acc.	<i>domos</i> lub <i>domus</i>
Abl.	<i>domo</i> , <i>domu</i> (rzadko)	Abl.	<i>domibus</i>
Voc.	<i>domus</i>	Voc.	<i>domus</i>
Loc.	<i>domi</i> , <i>domui</i>		

Wiele nazw drzew dekl. II ma kilka przypadków dekl. IV, nigdy nie są to jednak gen. i dat. pl. i bardzo rzadko dat. sg.: *cornus* (drzewo dereniowe), *cupressus* (cyprys), *fagus* (buk), *figus* (drzewo figowe), *laurus* (drzewo laurowe), *myrtus* (mirt), *pinus* (sosna).

Podobnie przypadki dekl. IV występują przy: *angiportus* (zaulek), *colus* (kądziel): gen. sg. *colus*, abl. sg. *colu*, nom. pl. *colus*, acc. pl. *colus*.

Niektóre rzeczowniki dekl. IV mają jeden lub dwa przypadki wg dekl. II:

arcus, gen. sg. *arci* (łuk),

conatus, *-um* (wysiłek), *iussus*, *-um* (rozkaz),

tumultus, gen. sg. *tumulti*,

vultus, nom. pl. *vulta*,

senatus, gen. sg. *senati*.

Niektóre rzeczowniki dekl. II mają jeden lub dwa przypadki wg dekl. IV:

fasti, acc. pl. *fastos* (kalendarz),

fretum, nom. sg. *fretus*, abl. sg. *fretu* (cieśnina morska),

lectus, gen. sg. *lectus* (łóżko),

tributum, nom. sg. *tributus* (podatek);

b. rzadko od rzeczownika *penus*, *penus* (zapas żywności).

Rzeczownik *specus, specus* (jaskinia) ma czasami formy dekl. III.

W okresie klasycznym poeci używają często, zarówno dla *masculinum*, jak i *femininum* dat. sg. *-u*.

Zjawisko to rozszerza się również na prozę w okresie augustowskim.

W prozie okresu klasycznego dat. sg. *-u*. występuje u Cezara: *casu*, *exercitu*, *magistratu*, *senatu*, *quaestu*.

W poezji często występuje gen. pl. *-um* zamiast *-uum*; czasem w prozie (nie u Cyncerona): *passum* zamiast *passuum*.

Rzeczowniki *impetus* (atak) i *monitus* (polecenie) mają w pl. tylko nom. i acc.

Pluralia tantum: *Idus*, *Iduum* (Idy)

Rodzaj: rzeczowniki zakończone na *-us* są *masculinum*, rzeczowniki zakończone na *-u* są *neutrum*.

wyjątki:

femininum są: *acus* (igła), *domus* (dom), *Idus* (pl., Idy), *manus* (ręka), *penus* (zapas żywności; także *fem.*), *porticus* (portyk), *quinquatrus* (uroczystość na cześć Minerwy), *tribus* (dzielnica), nazwy drzew: *quercus* (dąb) rzeczowniki o rodzaju naturalnym: *anus* (baba), *nurus* (synowa), *socrus* (teściowa).

DEKLINACJA V

Wiele rzeczowników dekl. V ma paralelne formy w dekl. I., np. *mollities* i *mollitia* (miękość), *materies* i *materia*.

Czasem pojawia się abl. sg. -*ē*: *acie* (SALL., CAES.), *die* (PL., CAES., SALL., LIV. i później), *fide* (PL., HOR., OV., późna proza).

W gen. sg. -*ī* występuje we wczesnej łacinie, rzadko w okresie klasycznym: *dii* (VERG.), *pernicii* (CIC.).

Według dekl. III bądź V odmienia się: *plebs*, *plebis* bądź *plebes*, *plebei*. W kombinacji z wyrazami *tribunus*, *aedilis*, *scitum* (uchwała) ma często gen. sg. *plebi*.

Według dekl. II bądź V odmienia się: *diluvium*, *diluvii* bądź *diluvies*, *diluviei* (wylew).

Defectiva casibus: niektóre rzeczowniki dekl. III mają jeden lub dwa przypadki dekl. V: *fames* (głód) oraz *tabes* (przekupstwo) mają abl. sg. -*ē*, *requies* (odpoczynek) ma acc. sg. *requiem*, abl. sg. *requie*.

Singularia tantum: *fides* (wierność), *spes* (nadzieja) i inne abstracta.

Rodzaj: rzeczowniki dekl. V są *femininum*.

wyjątek:

- rzeczownik *dies* (dzień) jest albo *masculinum* (*dies festus*) albo *femininum* (*dies certa*); podobnie *meridies* (południe).